

<https://doi.org/10.15407/uhj2025.06.219>

УДК 94(477.83/.86)“16”(049.32)

Роман ОФЩИНСЬКИЙ

доктор історичних наук, професор,

професор кафедри теорії і методики професійної освіти та інноваційних технологій,

Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти (Ужгород, Україна)

ofitsynsky@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5050-5902>

МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ МИНУЛОГО ГАЛИЧИНИ У СКЛАДІ МОНАРХІЇ ГАБСБУРГІВ

Рецензія на книгу: *Bogdan Lazorak, Beata Skwarek, Tatiana Lazorak.*

„Kraina soli i nafty”: *Opisy podróży po ziemi drohobyckiej w latach*

1768—1914: Studia. Dokumenty. Materiały / Богдан Лазорак,

Беата Скварек, Тетяна Лазорак. «Країна солі і нафти»: Описи

подорожей Дрогобиччиною у 1768—1914 роках: Студії. Документи

Legnica; Drohobycz; Nagujewicze: Wydawnictwo Collegium Witelona Uczelnia

Państwowa, 2024. 1326 s.

Рецензоване двомовне видання підготував міжнародний авторський колектив у складі директора Державного історико-культурного заповідника «Нагуєвичі» канд. іст. наук Богдана Лазорака, ад'юнктки Державного університету «Колегіум Вітелона», докторки гуманітарних наук Беати Скварек і старшої наукової спів-

Цитування: Офщинський Р. Маловідомі сторінки минулого Галичини у складі монархії Габсбургів [Рец. на кн.: Lazorak B., Skwarek B., Lazorak T. „Kraina soli i nafty”: *Opisy podróży po ziemi drohobyckiej w latach 1768—1914: Studia. Dokumenty. Materiały.* Legnica; Drohobycz; Nagujewicze: Wydawnictwo Collegium Witelona Uczelnia Państwowa, 2024. 1326 s. / Лазорак Б., Скварек Б., Лазорак Т. «Країна солі і нафти»: Описи подорожей Дрогобиччиною у 1768—1914 роках: Студії. Документи. Матеріали. Легніца; Дрогобич; Нагуєвичі: Вид-во Державного університету «Колегіум Вітелона», 2024. 1326 с.]. *Український історичний журнал*. 2025. № 6 (585). С. 219—223. <https://doi.org/10.15407/uhj2025.06.219>

© Видавць ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

робітниці Державного історико-культурного заповідника «Нагуєвичі» Тетяни Лазорак. Книга має виразне прикладне спрямування — змістовно й ідейно-тематично, зорієнтована на формування масової історичної свідомості через посередництво екскурсійно-туристичної діяльності.

Основну частину поділено на чотири розділи. Вони неоднакові за обсягом — від 17 сторінок (розділ четвертий) до 158 (розділ другий). На нашу думку, доцільним було б виокремлення логічних елементів у підрозділи (параграфи), але не будемо надміру акцентувати на архітектоніці праці, залишаючи авторам їхнє право на свободу творчості.

Перший розділ присвячено описам мандрівок до наскельної фортеці Тустань у 1783—1912 рр. У другому розділі розглядаються

подорожні описи, путівники й літературно-мистецькі твори другої половини XVIII — першої третини XX ст. Описи мандрівок до аристократичних палаців у селах Вороблевичі, Снятинка, Рихтичі та Уріж у XIX — на початку XX ст. склали третій розділ, а до четвертого ввійшли описи театральних мандрівок 1866—1914 рр.

Автори головно зосередилися на краєзнавчій проблематиці, яка становить безпосередній інтерес для місцевої спільноти, висвітлюючи, наприклад, у контексті історії солеваріння питання про походження герба міста Дрогобича з дев'ятьма топками солі.

На думку авторів, до призабутих, але вартих уваги історичних фактів належить візит у Дрогобич австрійського імператора Франца Йосифа I, у подробицях відтворений ними за матеріалами тодішньої місцевої періодики, що виходила німецькою та польською мовами (с. 138—140 та 491—493 *). 30 жовтня 1851 р. через триумфальну арку з боку вулиці Стрийської під звуки оркестру, верхи на коні, у супроводі наближених осіб, військових, міщан і селян з навколишніх місцевостей до міста вїхав імператор, якого голосно вітали вигуками «Хай живе!» (вочевидь, кричали німецькою «Es lebe!» чи «Noch lebe!», але мову привітання у книзі не зазначено).

Інтерес становлять численні пізнавальні сюжети, пов'язані з освоєнням таких природних ресурсів як нафта й мінеральна вода. У рецензованому виданні в історико-реконструкційній площині висвітлені обставини започаткування першої нафтоперегінної установки в Дрогобичі в 1814 р. — її встановив управитель місцевої солеварні інженер Йозеф Геккер: отриманим дистилятом освітлювали місто

* Тут і далі робимо подвійні посилання на обидві текстові частини вказаної праці — польською та українською мовами.

Прагу, звідки був родом згаданий інженер, казарми в Самборі, шахту в Трускавці й Віденську залізницю.

Шукаючи поклади руди в Трускавці, інженер Й. Геккер виявив у свердловині «сірчану воду» — це відкриття спричинилося до появи знаного у світі курорту, що, до речі, може бути використано для уточнення й конкретизації, за бажання, назви рецензованої книги, наприклад, «Країна солі, нафти і мінеральної води». Саме такі яскраві й науково підтвержені факти однозначно заслуговують свого місця у шкільних підручниках з історії — дотичний навчальний матеріал викладається у 9 класі закладів загальної середньої освіти України.

Самі автори називають своє дослідження «сміливим дослідницьким вступом для спеціального дослідження, присвяченого історії мандрівок Дрогобиччиною кінця XVIII — початку XX століть» (с. 5 та 355), роблячи акцент на спогадах, нотатках і описах, біографіях подорожувальників. Дослідники підкреслили, що намагались «якомога точніше передати зібрані факти про мандрівників та їхні пригоди». Однак вони не прояснили осібно найважливіше — просторові межі своїх наукових студій, тобто, яку саме Дрогобиччину (Дрогобицьку землю) мають на увазі.

З тексту дослідження зрозуміло загалом, що йдеться про регіон навколо міста Дрогобич сучасної Львівської області, але Дрогобиччиною можна також назвати й Дрогобицький район у межах від 2020 р. і донині, і Дрогобицький район 1940—2020 рр., і Дрогобицьку область 1939—1959 рр., і Дрогобицьку агломерацію, і Дрогобицьку міську громаду. Хоча вказана праця хронологічно обмежується 1768—1914 рр., варто було б чітко визначити, про яку саме Дрогобиччину йдеться в адміністративно-політичному, історико-етнографічному й соціокультурному вимірах, та підкріпити пояснення картографічно.

Натомість автори зауважили лише, що «наприкінці XVIII — на початку XX століть теренами Дрогобиччини мандрували як поляки, німці, євреї, вірмени, французи, бельгійці, канадці та американці, так і українці, які по-своєму описували побут, життя, вірування та природу» (с. 6 та 356). Точніше було б «в останній третині XVIII століття», адже заявленою точкою відліку у книзі є 1768 р., коли вийшов друком польський переклад праці німецького протестантського теолога й географа Антона Фрідріха Бюшинга «Географія Королівства Польського і Великого князівства Литовського, а також інших провінцій, що належать до них».

Але чому за нижню хронологічну межу взято саме рік видання перекладу, а не першої публікації німецькою мовою — 1754? Самі ж дослідники наголошують, що друга половина XVIII ст. стала епохою відкриттів у галузі історичної географії на Дрогобиччині. У цей час європейські вчені часто подорожували Східною Європою в пошуках нових природних ресурсів і вигідних шляхів сполучень, докладно описуючи маловідомі краї та їхні надра. Тож не оминали й Дрогобич і сусідні поселення.

Констатуючи відсутність повного каталогу описів мандрівок як загалом Галичиною, так і Дрогобиччиною зокрема, автори ставлять перед собою магістральну мету — поступово формувати «базу даних про мандрівки столицею соляного і нафтового промислу — Дрогобичем та його околицями, з їхніми унікальними

культурними пам'ятками та ментальним надбанням різних національних громад доби імперії Габсбургів та «доби Івана Франка»» (с. 12 та 362).

У цьому разі так само й верхня хронологічна межа мала б бути уточнена, адже «доба Івана Франка» включає все його життя аж до 1916 р. включно, а монархія Габсбургів припинила існування 1918 р. Натомість верхньою хронологічною межею стандартно вказаний 1914 р., коли розпочалася Перша світова війна й відлік новітньої історії.

Відрадно, що в рецензованому виданні належну роль відведено картографічним джерелам і мандрівкам картографів, подорожам художників та їхнім творам — пейзажам, гравюрам і літографіям, на яких відображені локальні краєвиди, пам'ятки історії та культури. Вони поширювалися в передруках і були достатньо популярними серед місцевого населення. Окрему увагу автори приділили промовистим фотографіям, які створювались у другій половині ХІХ ст. під час спеціальних експедицій і тематичних досліджень.

Найважливіші писемні матеріали та ілюстрації, вміщені в додатках, складають більшу частину книги «Країна солі і нафти...» (с. 751—1326), якщо точніше — їх обсяг перевищує оригінальний авторський текст у півтора рази. Коли ж із того тексту вилучити рясні й чисельні цитати й документальні вставки, то додатки стануть більшими за нього майже втричі. Тобто, згадане видання більш подібне на збірник документів і матеріалів із дуже детальним вступом.

Значний інтерес проявили автори до писемних джерел: місцевої преси, літературних творів, документів і матеріалів державних, приватних і громадських закладів, установ та організацій м. Дрогобич, що відклалися в архівних фондах і музейних колекціях. Зокрема, вони вивчили рукописні й друковані описи (щоденники, нотатки) приватних подорожей, службових візитів, християнських місій. Однак авторському тексту помітно бракує добротного історико-джерелознавчого аналізу та сфокусованого аналітичного викладу, а не лише «опису описів» у позитивістському форматі.

Зауважимо, що у вказаних «описах подорожей» міститься чимало історико-культурних і народознавчих подробиць, які зафіксовані завдяки спілкуванню мандрівників з місцевими мешканцями. Ці фрагменти яскраво відображають менталітет, усну народну творчість (перекази, легенди, топоніміку), народне повсякдення, тому вони заслуговують на комплексну фахову оцінку, а не лише на елементарну історико-бібліографічну констатацію.

Автори зауважують, що їм вдалося виявити в тогочасних джерелах нові топи для означення терену Дрогобиччини: «Земля меду і молока», «Дрогобицька та Бориславська земля воску, нафти, солі та болота», «Дрогобицька держава», «Дрогобицька країна», «Українська Каліфорнія», «Бориславська Каліфорнія», «Гори Дрогобицькі», «Країна гір» (с. 15 та 365). Крім того, для просторового означення топографії та топоніміки, ландшафту й архітектури вони нерідко вживають інші метонімічні словосполучення на кшталт «Галицька Каліфорнія», «Франкова Каліфорнія» чи «Земля, яка тече воском, нафтою та сіллю». На наш погляд, кожне з цих образних найменувань варто було б пояснити в окремому

словниковому додатку, адже нерідко в тексті дослідження вони, образно кажучи, з'являються нізвідки й невмотивовано, немов зненацька вихоплені з уявного синонімічного ряду, зрозумілого лише авторам.

На жаль, видання «Країна солі і нафти...» не позбавлене очевидних вад, тут вистачає помилок тверджень, стилістичних погрішностей та й просто друкарських помилок. Тут назверх проступає прописна істина: не варто економити на кваліфікованих редакторах, науковому й літературному, а також на вдумливих коректорах. Наведемо приклад, аби не бути голослівними: «Серед забутих мандрівок до Дрогобича варто згадати приїзд молодого імператора Австро-Угорської імперії Франца Йосифа I (1830—1916 рр.), який відбувся у жовтні 1851 року» (с. 138, 491, 1228). Правильно побудоване речення, але з фактографічною хибістю — тоді ця імперія була Австрійською, їй знадобиться ще понад півтора десятиліття, аби пройти шлях до дуалістичної угоди 1867 р., коли після відповідних конституційних перетворень вказана держава стане Австро-Угорською. Перелік виявлених недоречностей можна було б продовжувати, проте «буквоїдство» не лежить в основі нашої рецензії. Тож наприкінці наголосимо на головному: автори вказаного видання заслуговують усілякого пошанування за багатолітні дослідницькі пошуки та знахідки.

Надійшла / Received 24.09.2025

Roman OFITSYNSKYI

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,
Professor at the Department of Theory and Methods
of Vocational Education and Innovative Technologies,
Transcarpathian Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Uzhhorod, Ukraine)
ofitsynsky@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5050-5902>

LITTLE-KNOWN PAGES OF THE PAST OF HALYCHYNA AS PART OF THE HABSBURG MONARCHY

Book review:

Bogdan Lazorak, Beata Skwarek, Tatiana Lazorak.

“The Land of Salt and Oil”: Descriptions of Travels in Drohobych Region
in 1768—1914: Studies. Documents. Materials
Legnica; Drohobych; Nahuievychi: Publishing House
of the State University “Collegium Vitelona”, 2024. 1326 p.